

*Short histories of Barolong
Batlhao and others.*

00-14

Ditšô.Ba ga Motlhware.

K32/22

Go bolêla Nkokwadi wa Kujane wa Motlhware a re: Ga twe e ne e le Bahurutshe mme ba agile kwa Lehurutshe. Mme ga twe Motlhware e ne e le kgosi a bidiwa Motlhware wa Maele. Mme makau a tšwa ka basadi le dikgomo ba tshaba ba ngwêga, ba hologa le noka ya ga Molôpô. A ba êtêlêla pele a ntse a tlhôla mahatshe. Ke gônê ka moo ba biditšweng ba ga motlhware ka gônê.

Ba ne ba tla ba bapile le Kgalagadi ba tla go hitlha kwa dikgetlhong tsa noka tsa Kudumane le Mošaweng le Gamolôpô. Mme ba nna mo Tšôê le mo Gatlhose le kwa Najong le kwa Khoise le Tlhaka-lwa-Tlou. Ga twe Nôtwane e ne e le ênê molekudi wa mahatshe e le moeteledi pele wa batho ba. E rile motlha o mongwe ba hitlhêla tlou mo metsing mme ba e bolaya ka merumô mme ba raya golo hong ba re: "Tlhaka-lwa-Tlou".

Ba ne ba ntse oa tsamaya jacka dinokwane, ba tlasêla batho. Ga twe ba ne ba hitlha kwa nokeng e tshêtlha mme ba hitlhêla mme ba hitlhêla Batlhaping gônê. E rile metse e sale kgekale ba dula, mme e rile bosigo ba tla ba gagaba ba re ba ya go ba bolaya. Ba utlwa batho ba bua, ba sa itse poro ke bo mang. Nôtwane a boya ke moragô. Ba ga motlhware ba bina Tšhvene gonne ke Bahurutshe.

E Maine mangwe a dikgosi tsa ba ga motlhware kea: Go bolêla morwe a modipane le Gatwi a Segami. ba re: Morwe, Nôtwane, Mosimanyane, Motlhware, Bareki, Mongwaketse, maele, morwe (2).

Ha re leka go rulaganya ka ga dilô tse re di bonyeng ka matlô, re ka re: E rile e ka ne e le ka ngwaga wa 1879 kgotsa 1878
2 Morwe a bolola le ba ga motlhware, a tla mo Seoding, a tla go thibêlêla Makgowa. Mme makgowa a e mo kôô, a kgophoga gapê, a tla Manyeding, a tlabana le Batlhaping, a heta a tla Kudumane. Ga tla mephetô ya makgowa ya tlabana le ba ga motlhware kwa Gamopedi, ba heta ba ya Dithakong kwa Batlhaping ba ba tlabanyeng ba kgobotlanyeng teng. Ke ha Mere, kgosi ya Dithakong, a gana go tla go bua le ra Galase (General Warren) me ba kopana Batlhaping ba bolawa ba le bantsi go gapiwa dilô tsa bôna.

Ba bangwe ba re ba ga Motlhwareng ba ne ba tšwa Kgalagadi me ba hitlha ha go nang le setlhare se segolo mme ba dula gônê ka ba tshaba ditau. Ba ga Motlhwareng ba kwa Kudumene gompijeno, bangwe ba bôna ba tletse-tletse le lehatshe. Mekgwa ya bônê e hapaanye le ya Batlhaping le Barolong. Ba ga Motlhware ba ne ba nyala ka go tihola ha e le bôna tôta. Ba ne ba nyalana ke losika mme go nyalwa ka dikgomo le dinku.

Ba ga Motlhware ba di tshwerere thata mo go šugeng, matlalô mme ba dira marukgwe le dikuane tsa dinamane baa di dira. Ba ne ba rupisa bogwêra lo bojale. Fina ngwa ya bogwêra ja bônê ke ye: Hu-ha-ha! banna dithabong we-e-e,

He go tllhabilwe dikgomo kwa dithabeng we-e-e,

He! banna he, ba nama tšhwene leriba ha le bonywe ke bana le basimane. E ne e re ha bogwêra bo bolotse, go itsiwe gore batho ba tla tihôka boiketlo, gonne ha baa kôrana le monna le mosina kgotsa
3 mosadi, ba mmetse gore a bo a šwe ha e le yo o sa rupang.

Barolong

Go bolêla ba bogologolo ba Barolong, ba re ba utlwile ka bo-mmaabô-mogolo, ka bo-rraabô-mogolo ba re: Barolong ba ne ba tšwa kwa botlhabatsatsi ba va bophirima. Barolong ba ile ba nna le makgotla a mantši-ntši, a go tweng a simologile ka dintwa le dikgang tsa dikgosi tsa bônê ka go tihôka kagišô le go lwêle bogosi. Go bolêlwa bogolo ka ba go tweng banôgeng le boo-seleka.

Ga twe Banôgeng ba ne ba tšwa lotšong lo le lengwe hêla le Basotho, mme ba kgaogana kwa moseje ga noka e kgolo, e ntlheng ya bokwene jwa botlhabatsatsi. Dikgosi dingwe tsa Barolong ke tse: Monare, Masepe, Thibêlê, Mokgope, maribe, moamogwe, Môtwe, Modibowe, Maikêšo, Selekê, Gontse, Melaketšo.

Ga twe Melaketšo e ne e le kgosi ya Barolong mme a bolawe ke Bakgothu ko Dithlwethlweng. Jeanong ga bêwa pitšô mme go twe sehube e nne kgosi, ka a sa itumele a rogakana a re: Mokgopha kgosi. Mokgopha kgosi. Mokgopha, Mokgopha wang wa masepa a ntša.

Ke ha go tla tse Barolong boo- Mokgopha Masepe-a-ntšha. Ga tse bo-Nthuwe-a-thibêla-a-Mokgophe-a-Masepe. Ha re utlwa ga tse boo- Selekê ba ya Theba-Ntšho.

4 Barolong ba bina Thôlô. Barolong ba ne ba re a pôô e se hagalwe ha mabêlô a tsetse mme a ese a butšwe. Ha kgomo e tsetse kgatsêlô ya yôna ga e jewe ke barwetsana gonne ga ba nne le bana. Ba ne ba re a dilô tsa motho yo o suleng di se rwalwe motshegare, go tla senngwa puls.

Ba bangwe ba re: Ngwana yo motonna wa ga morolong e ne e le Nôtwe. Mme ke ênê o rutileng batho dibolaô. Ba bangwe ba re, Tau e ne e le kgosi ya Barolong. Mme a aga mo Taung. Ga tse o ne a tšwa ntlheng ya botlhabatsatsi, ~~rraagwê~~ rraagwê ke Thibêle-a-Mokgopha.

Bana ba ga Tau ke Ratlou (1) le Tshidi, le Selekê le Rapulane. Ba kgaoganye mo Taung, rraabô a sena go šwa. Kgosi Maribe ke morwa Ratlou. Ratlou ke ngwana wa mosadi wa lehufa wa Ratlou. Bo-Ratlou ba kwa ga Khunwana le kwa Morokweng.

5

Ga Matalê (Schmidts Drift).

Ga matalê ke lehatshe je lennyane thata. Le ntlheng ya bophirimatsatsi jwa Noka-e-Tshêtlha mme le rapaletse le yône, e ka nna bo-mmaele ba ba mašome a mabedi go tswa bokwene go ~~xxx~~ ya borwa.

Go na le makgabana, le marôpô a godileng, le ~~nga~~ megolo thata. Ke lehatshe mo diphulong mme go ruilwe dikgomo le dinku le dipodi. Leina ja lehatshe je le bidiwa ka leina ja lekgowa je go no go tse Schmidt. Matalê ke ina je o ne a le rewa ke batho ba bantšho, ka mênô a gagwê a ne a le matala. Baagi ba gônê ba bogologolo e ne e le Bakgothu le Masetedi. Kgosi ya bônê e ne e le Adam Kok. Mme ka boo rra Seja-Motlha e le dirukhutlhi lehatshe ja bônê ja gapilwa ke Makgowa. Gompijeno le mo atleng tsa mmušô. Baagi ba gônê ke Batlhaping ba ga Maldi, ba ga Molekê le ba ga Moduana le Barolong ba Monogeng le bo-Mokgopa-a-masepe-ntšha le ba ga Motlhwere le Bakgatla ba ga Mosetlha.

Ha re ntse re bolêla dilô tse, re hitlhêla go kôpakôpana hêla mme ha re tihôtlha dilô tse, batho ba ba di binang, re se ke ra nne

bina Thôlô le Fhohu. Ga twe kgosi ya bônê e ne e le Sehunêlô, mme
ya ga Maidi e le Marumô-a-Thôbôlwana. Ba ga Molohê ba bina Thôlô
6 le Tshipi. Ba ga Motlharo ba bina Tšhwene. Bakgatla ba bina Kgabo.
Kgosi ya Bakgatla e ne e le Pharatlhathê.

Ga twe Setlhogomi e ne e le kgosi ya Batlhaping mme a busa
batho sentlê. E ne e re ha motho a jetse yo mongwe podi kgotsa nku
a mo athole dihutshane tse tlhano gore a latlhê bogodu mme tse pedi
di tlhajwe mo kgotla di jewe ke banna hêla. Ga twe Makamê morw'a
Semoêlê e ne e le motho yo o nang le tlhalogenyô mme a ya kwa ga
Mothaga go ya go tsaya lefoko ja Modimo gônê mme a le lere mo
Dibokoloding go Matalê mme batho ba le smogêla thata, ya nna badumedi.

Ga twe bogologolo ha go sa tshela bo-Mola-wa-Noka le
bo-Mephatsane le bo-Kalabatane, ditau le bophiri di ne di le gônê mme
di jadi ja batho le dikgomo le dipodi, e ne ye re ha phiri e jele podi
e raelwe ka seru. Go no go tlo go agive rakô lwa majê mme lo dirwe
jaaka ntlo. Jsanong go golegwe podi mo teng ga lona mme le dirilwe
gore e re ha phiri a utlwa podi e lela, a tlô mme e re a e goga ka tsh
thata, lorakô lo mo wêlê, go hitlhêlwê a sule. Dithabana tsa gônê ga
di dikgolo thata, mme tse di itsegeng ke thota ya ga Masenya,
Lentswê la Banyana, Thota ya Semane, Tšubi le Tlhako-Dimajê, Matšhakee
Letsha le ha e ile Mogobe wa Lotlhanyang, Matsha a ga Ramatheu,
Mogobe wa Motlhôtsane le Matlhapêlô a Bo-Ntšhe. Matsha a tshegetsa
metse thata mme diruiwa tsotlhe di nwa gônê. Go na le mogôgôrô ga
twe ke Kgôrô ya ga Morwadi. Morwadi e ne e le Ngrana yo utšwang
thata mme a anyêla batho dipodi, mme ba amolaêla mo mogôgôrông o, ba
mo pêga ka kgôlê mo setlhering.

7

Batlhaping ba ga Matšhwaana.

Bagologolo ba re ba hitlhetseng ba re Matšhwaana e ne e le
Letšhake mme a tšwa kwa botlhabetsatsi.

Matšhwaana-a-Sedumedi, e ne e le kgosi ya ba ga Matšhwaana
mme ba bidiwa Batlhaping ka go aga mo Nokeng-e-Tshêtlha bas ja
ditlhapi.

Matšhwaana a tsala ngwana wa mosimane go twe Maruping.

Maruping a tsala Tlhôbôlwane. Maruping e ne e le ngwana wa mosedi yo motonne wa ga Matšhwaana. Gapê Matšhwaana a tsala Amathêbê.

Amathêbê ke ngwana wa mosedi yo monnyenyane wa ga Matšhwaana.

Tlhôbôlwane a tsala Mogorosi, ~~xxx~~ Mogorosi a tsala Tau, Tau a tsala

Thupe-ya-Tlhatshe. Bo-morwa Mogorosi ba bangwe ke ba: Sakgi le Seodi,

Sakgi a tsala Makame, Mola-wa-Noka, Tshimane le Keiphêleng. Keipheleng

yo ke ênê o tsetseng kgosi Luka wa Jonki, wa Mothibi, Mothibi,

Mothibi, morwa kgosi molehabangwe. Ga twe molehabangwe e ne e le

motho yo o moleele, mme a rwala mehithana ya naka tsa tlou. Ha a

ipôka a re: Molehabangwe a mašwe

Tlhaba mbu ka naka la tlou,

Morumô go shêba

baritidi, magstlape sa hulara.

Bana ba Makanne ke bo-Gabotshegelwe Samoêlê Samoêlê a tsala

makame (2) le Phetlhu. Mola-Noka a tsala Kolosa le Andria. Ga twe

molehabangwe ke morw'a mašwê-a-Mokgosi. Rona re bo-morw'a Kolosa.

Kolosa a tsala Mmuhêla, Itumeleng, Letshola-Thêbê, Matlolojane,

nehemeya, molehabangwe (2) le kgaitsadie bônê ebong Monakô (2) Bo-

morw'a Kolosa ba ne baa šwe botlhe ba sa le makawana mme ga sala

Mmuhêla le Molehabangwe (2) le nehemeya le Monakô. Mmuhêla a tsala

Makame (3) Itumeleng, Tshimane (2) molehi le Tau (2). Bo-morw'a

molehabangwe ke bo-Seodi (2) Kolosa (2) Mogorosi (3) Adam Itumeleng

(2) Matshegô., mola-wa-Noka(2)

Kolosa o bolsilwe ke maburu ka ntw'a e loleng kwa Dithakong,

a bolowe le ~~re~~ rraagwe. Mola-wa-Noka le Selekae, morw'o Tshimane e

ka nna ka ngwaga wa ha gare ga 1882 le 1885.

Ga twe go no go na le ~~ditau~~ ditau mo lehetshing je gompijeno

le bidiwang Criquealand. Mola-wa-Noka o ne a bolsya tau gônê, ba

bolotse letsholô ntlheng ya bophirimatsetsi jwa noka-e-Tshêtlha. Go

lo hao go na le Mogobe o mogolo o bidiwa Mogobe wa ga Ramatheu.

(Mola-wa-Noka).

Re ba Maldi a kgatsele a tlhapa ka lebese a tseya tlhwa
a iphore. Re ba Sikwe a ngwedi, ba ba jang kgaga ba dutse moloreng.

Re bine tlhepi le thôlô.

END. S 205